

Історичні факти з народної пісні



У вересневому числі Сівача я писала про пісенні поштівки роботи відомого мистця Амвросія Ждахи. У цьому числі Сівача зверну Вашу увагу на одну із поштівок, про яку не згадувала попередньо. Представляю Вам цю поштівку не через її мистецьку вартість, а через популярну історичну пісню, яку вона ілюструє, слова якої інтригували науковців і спонукали на дослідження.

Пісня ця - "Ой на горі та женці жнуть, а по-під горою козаки йдуть". Удалших рядках пісні довідуємося, що козаків веде Дорошенко (знаємо з історії, що було кілька генерацій Дорошеноків - відомих козацьких провідників і, навіть, гетьман). Далше пісня каже, що позаду козацького війська іде Сагайдачний (Петро Конашевич-Сагайдачний (1570?-1622), який, згідно зі словами пісні "проміняв жінку за тютюн та люльку". Пісня радить Сагайдачному взяти жінку назад і віддати тютюн та люльку. На що він відповідає: "Мені з жінкою не возиться, а тютюн та люлька, козаку в дорозі знадобиться". Ця гумористична і дещо сатирична пісня про Сагайдачного вказує на цікавий елемент інформації про особисте життя гетьмана і до певної міри прояснює його вчинок у кінці життя у справі спадщини.

Історики, архівісти, етнографи та філологи впродовж певних років вели жваву полемічну дискусію, аналізуючи значення пісні, яка представляє поведінку Сагайдачного у такій метафоричній формі. Історичні факти обґрунтовуються на підставі серйозних джерельних даних, але ефемерні матеріали, такі як пісні, легенди, перекази можуть постачати додаткову інформацію для історії, але подану в загадковий спосіб, для чого потрібні певні науковці, щоб розшифрувати їхню важливість та джерело походження.

Було два науковці, які цікавилися темою цієї пісні і доходили до дещо різних висновків, - Борис Грінченко та Іван Каманін. Борис Грінченко (1863-1910) - письменник, лексикограф, етнограф, педагог, історик та активіст у культурному та політичному відродженні України в кінці 19-го - початку 20-го століть. Іван Каманін (1850-1921) - історик-архівіст, палеограф, який був спеціалістом історії України 16-го та 17-го століть, а також і директор Центрального Архіву старих документів у Києві.

Герой пісні - Гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний (1570?-1622) - був видатним політичним та культурним діячем і блискучим військовим полководцем, (як сухопутним, так і морським). Закінчив він Острозьку Академію - одна із перших вищих шкіл в Україні. Ставши Гетьманом, перетворив козацтво на регулярну, сильну військову формування. У битві під Хотином 1621 року Сагайдачний, із 80-ти тисячним військом козаків та поляків боровся із 160 тисячною турецькою армією, яку переміг завдяки визначній військовій стратегії та хоробрості. У цій битві Сагайдачний був важко поранений і помер від ран 1622 року в Києві.

Українська шляхта та козацька еліта 17-го та 18-го століть були особливо шедрими доброчинами, патронами церков, церковних братств, шкіл, освітніх установ, на які вони жертвували значні суми грошей та земельні ділянки. У 1620 році Сагайдачний, жертвуючи значну суму грошей, записав себе та все запорізьке військо до Києво-Богоявленської Братської школи. Ця школа була заснована 1615 року, пізніше з'єднана зі школою Печерської Лаври в одну, що згодом розвинулося в Києво-Могилянську Академію. Вчинок Сагайдачного означав, що навіть сини, простих козаків мали право вчитися в братській школі. Цей факт вміло описав Микола Гоголь у своїй повісті "Тарас Бульба". Крізь століття Києво-Могилянська Академія пройшла через багато змін та руйнування, особливо період советської диктатури. Коли Україна здобула незалежність 1991 року, Академію офіційно відкрили як Національний Університет Києво-Могилянська Академія, і сьогодні він є одним із найкращих навчальних установ в Україні.

Гетьман Петро Сагайдачний у своєму заповіті записав усе своє майно на Києво-Богоявленську Братську школу, на Львівське Братство та інші культурні установи. Він не залишив нічого своїй жінці. Виконавцем волі був Київський Митрополит (1620-1631) Йов Борецький. Дослідників та науковців інтригував факт, чому Сагайдачний не залишив нічого своїй жінці у спадку. Іван Каманін, базуючись на архівних документах та різних записів судових справ, до яких мав доступ, вказував що жінка Сагайдачного була необачна, сварлива, запальна, яка часто

судила сусідів та навіть організувала напади на сусідські маєтки, за що була суджена. Грінченко все - таки, старався доказати, що, на підставі панегірика в честь Сагайдачного, поет описує, як вона плакала і мліла з приводу смерті чоловіка. Каманін відповів, що не дуже довго вона плакала і мліла, бо до року вийшла заміж за знайомого шляхтича. На підставі цих скупих фактів можна здогадуватися, що подружнє життя Сагайдачного не було гармонійним. А слова популярної пісні у веселий і легковажний спосіб роб-

лять натяк на це. Мабуть правди ніколи не будемо знати, але ці досліді і здогади науковців роблять справу інтригуючою. Хай ця пісня, коли наступного разу будете її співати, пригадає Вам цю цікаву історію про Сагайдачного.

Любов Волинець

На світлинах: зображення Петра Сагайдачного з архівів Українського Музею і Бібліотеки у Стемфорді



Український музей і бібліотека у Стемфорді
презентує виставковий проєкт

УКРАЇНСЬКИЙ ПЕЙЗАЖ

29 вересня 2019 - 10 вересня 2020

